

Художньо-творчий розвиток майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі виконавської інтерпретації вокального твору

Василевська - Скупа Л.П., кандидат педагогічних наук, доцент
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського (Україна)

Artistic and creative development of future teachers of music art in the process of executive interpretation of vocal crew

Vasylevska – Skupa L.P., Candidate of Pedagogic Sciences (Ph. D.)
Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhaylo Kotsiubynsky (Ukraine)

Анотація. В статті розглянуто особливості вокальної підготовки музикантів-педагогів, зокрема важливість формування їх виконавської культури та інтерпретації вокальних творів. З метою художньо-творчого розвитку студентів обґрунтовано необхідність створення психолого-педагогічних умов та специфічних методів вокальної роботи.

Ключові слова: вокальна підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва, музично-виконавська культура, інтерпретація вокальних творів, методи вокальної роботи.

Abstract. The article deals with the peculiarities of vocal training of musicians-teachers, in particular the importance of the formation of their performing culture and the interpretation of vocal works. For the purpose of artistic and creative development of students the necessity of creating psychological and pedagogical conditions and specific methods of vocal work is substantiated.

Key words: vocal training of the future teacher of musical art, musical-performing culture, interpretation of vocal works, methods of vocal work.

Актуальним питанням вітчизняної музично-педагогічної освіти є соціальне замовлення на педагогів, здатних втілювати в життя пріоритети моральності, гуманістичного світосприйняття, творчого ставлення до професійної діяльності, котрі є активними трансляторами художньо-освітнього потенціалу мистецьких творів у навчально-виховній роботі з учнями. Відомо, що вокальне мистецтво має потужний культуротворчий і людинотворчий потенціал і є одним із впливових засобів розвитку особистості.

У зв'язку з цим зростають вимоги до вокальної підготовки студентів, в процесі якої слід особливу увагу звертати не лише на формування вокально-технічних умінь і навичок (тезаурусу), вокальних здібностей (обдарованості), а й на важливу проблему розвитку їхньої виконавської культури. Це пояснюється, передусім, суперечностями в сучасній педагогічній практиці між зростаючими вимогами до професійної підготовки педагогів-музикантів і традиційною практикою вокального навчання; високим попитом до творчої особистості викладача вокалу і відсутністю в системі підготовки вчителів музичного мистецтва відповідного методичного забезпечення; необхідністю досягнення вокальної компетентності педагога-музиканта і рівнем його практичної готовності інтерпретувати вокальні твори у процесі педагогічної діяльності.

Питання музично-виконавської культури та інтерпретації музичних творів розглядались в дослідженнях таких вітчизняних науковців, як О.Бурської, Н. Згурської, Г.Падалки, О.Рудницької, О.Щолокової та ін. Специфіка вокальної підготовки майбутніх учителів музики розглядається у наукових працях В.Антонюк, Л.Василенко, О.Маруфенко, А.Менабені, Л.Пашкіної, Г.Стасько, О.Старовойтової, Г.Урбановича, Ю.Юцевича та ін.

Разом з тим, особливого погляду потребує завдання художньо-творчого розвитку студентів - музикантів у процесі вокальної підготовки, зокрема в процесі виконавської інтерпретації вокальних творів.

Поняття «музично-виконавська культура вчителя» визначається, як динамічне інтегративне утворення, що передбачає здатність розкривати, відтворювати в процесі інтерпретаційської діяльності зміст музичного твору та доносити його до учнів у художньо доскональній формі. Музично-виконавська культура вчителя характеризує рівень особистісного професійного розвитку, прагнення до самовдосконалення. Виконавська культура вчителя відображає його індивідуальні професійні якості: спеціальні здібності, досвід, погляди, ідеали, які є стрижнем художньо-естетичної орієнтації в музичному мистецтві, у здійсненні інтерпретації творів та проведенні навчальної, виховної, просвітницької роботи [5,6].

Термін «інтерпретація» походить від латинського слова *interpretatio* – опис, пояснення, тлумачення. Великий тлумачний словник сучасної української мови дає пояснення цієї дефініції, виходячи із латинського перекладу:

1. Роз'яснення, тлумачення, розкриття змісту будь-чого.
2. Творче виконання художнього твору, розкриття його змісту залежно від індивідуальності актора, музиканта, режисера» [1, 220].

Цілком зрозуміло, що від майстерності виконавської інтерпретації вокального твору залежить якість здійснення соціокультурного комунікативного зв'язку: авторський задум - виконавець – слухач.

На думку О.Рудницької, «художні твори, узагальнено відтворюючи різноманітні ситуації взаємин людей, моделюючи сам процес їх стосунків, досягають виняткової глибини й повноти у розкритті форм і шляхів людського спілкування, психологічного аналізу його сутності» [10, с.64]. Тому надзвичайно важливим є глибоке усвідомлення студентом – вокалістом художнього образу вокального твору і його майстерне відтворення. Отже, завдяки виконавській культурі, проникливе виконання співаком пісні може зачепити душу слухача, вплинути на його емоційно - почуттєву сферу, викликати емпатійне переживання її художнього образу. Разом з тим, відбувається процес «внутрішнього інтонування», тобто рефлексивного, неусвідомленого співінтонування слухача з твором, що звучить. Даний процес з погляду психологічного механізму отримав назву перцептивної вокалізації, що є посиленою (і водночас спрощеною) формою моторного компонента сприймання: звучання музики стимулює м'язову «вокальну» реакцію слухача і певною мірою відбивається в ній. Перцептивна вокалізація є невід'ємною складовою процесу музичної перцепції як такого. Водночас, слід зазначити, що співтворча активність найбільшою мірою виявляється у процесі сприймання слухачем саме пісенних (вокально-хорових) творів, оскільки рефлексорному м'язовому відтворенню найлегше піддається вокальна мелодія [9, с.495].

Звідси випливає висновок про визначальну характеристику співу як наймасовішого і найдемократичнішого виду музичного мистецтва, у якому найбільшою мірою потребується і досягається співтворчість. Саме спів виступає основою системи музично-естетичного та національного виховання особистості, її художньо-творчого розвитку та формування ідеалів. Зрозуміло, що інтерес до музики починається зі співу, а любов до пісні найкраще виявляється і виховується під час її виконання (Костюк О.Г.).

За влучним висловом М. Кагана «виконавство –це повноцінний вид творчості, поряд з діяльністю композитора і драматурга» [7, 61], однак воно має виразні відмінності, що зумовлені сформованістю особистісних якостей музиканта як виконавця, специфічними особливостями сфери художньо-творчої діяльності, суспільно значущою цінністю цього виду мистецтва. Отже вокальна підготовка студентів педагогічних університетів, крім теоретичної бази знань культурологічного спрямування, вимагає практичного засвоєння вокально-технічних та виконавських навичок, володіння ґрунтовними знаннями з питань вокальної педагогіки, суміжних наук (фізіології, психології, орфоєпії, фоніатрії, гігієни, методики вокальної роботи) та передбачає розуміння мотивації до розвитку музично-виконавської культури.

Вокальний педагог Ю.Юцевич наголошував: «Навчальні завдання дисципліни «Постановка голосу» мають ґрунтуватися на широкому колі знань про природу та механізми звукоутворення, закономірностях формування співацького голосу та керування цим процесом,

розумінні сутності складних фонаційних явищ, які відбуваються в людському організмі, забезпечуючи досягнення кінцевого результату - створення художньо-музичного образу» [11, с.3]. Зрозуміло, що якість створення художнього образу виконавцем вокального твору залежить від рівня його виконавської майстерності, стрижневим компонентом якої є артистичність. Даний феномен дослідники розглядають як систему особистісних якостей, що сприяє вільному самовираженню особистості вчителя [2, с.20]. Тому доцільним на заняттях з постановки голосу є розвиток емоційної сфери студентів, надання їм можливості відчутти художній образ, пережити його в результаті сприйняття та аналізу музичного і поетичного тексту. Разом з тим доцільно виховувати асоціативне мислення, уяву, що необхідно для формування вміння ідентифікувати себе з героєм вокального твору. В цьому зв'язку пошукові ситуації, навідні запитання допоможуть студентам знайти необхідні виконавські прийоми, проявити ініціативу. Такі дії сприятимуть активізації мислення, прояву самостійності і творчості у студентів, тобто розвитку тих якостей, котрі вкрай важливі для виконавської культури.

Основу артистичності складають наступні психологічні компоненти: володіння емоційним станом під час сценічного виступу, професійною увагою, соціальною перцепцією, уявою, спостережливістю, проявами вольових якостей. Так, для формування впевненості у собі, вольових якостей майбутнім учителям музики можна запропонувати поради Д.Корнеги. Автор наголошує на важливості досконалої підготовки, мисленнєвому налаштуванні на успіх, заглибленні в тематику виступу. Останню пораду у галузі музично-педагогічній діяльності ми розуміємо як занурення в зміст музичного твору, ідентифікацію себе з його образом і передачу його слухачам. При цьому психолог підкреслює, що слід не звертати увагу на негативні подразники, роздуми про можливі помилки під час виступу тощо. Важливими в цій структурі є уміння психологічного настрою виконавця перед концертним виступом, створення творчого самопочуття.

Водночас виконуючи вокальний твір, слід постійно перебувати в творчому стані, використовуючи метод мисленнєвого співу (на основі внутрішньо-слухових уявлень). Сутність даного методу полягає у внутрішній зосередженості, що зберігає голос від перевтоми при повторенні музичної фрази, розвиває творчу уяву, яка необхідна для виразності виконання.

За влучним висловом М.Гарсія, опанування інтонацією, інтервалами тощо залежить від того, наскільки чітко учень спроможний уявити собі те, що йому необхідно співати. Цілком зрозуміло, що також слід мисленнєво передбачати не лише вокально-технічні завдання для правильного виконання вокального твору, а й уявляти собі художній образ, певну ситуацію, емоційний стан героя та швидко переходити від однієї емоції до іншої. Так, для розвитку вокальних та артистичних навичок необхідно враховувати психологічні процеси, зокрема відчуття звуку в резонаторах, сприйняття роботи голосового апарату, відчуття опори звуку та свободи голосового апарату.

Відомо, що в програмі вокального концерту студенти повинні виконувати різнохарактерні вокальні твори. В зв'язку з цим їх уява має миттєво переключатися з одного емоційного стану іноді до протилежного. Тому виконавець обов'язково має бути в творчому стані, на який налаштовують перші звуки інструментального вступу вокального твору.

На думку професора вокалу Венеціанської консерваторії Ірис Коррадетті, вокаліст повинен мати високий рівень культури, тобто бути ознайомленим з багатьма мистецькими творами та їхніми стильовими особливостями, звичаями різних народів, костюмами тощо. Викладач підкреслювала, що неможливо виконувати однаково твори І.С.Баха та Д.Верді або Пуччіні, адже під час виконання вокальних творів написаних у XVI столітті слід усвідомлювати характерний для того часу класичний стиль із повільним, плавним звуковеденням. Разом з тим, музичні твори кінця XIX століття написані в романтичному стилі і вимагають більше емоційного виконання, а вокальні твори близькі до нас за часом часто потребують передачі натхнення, глибоких почуттів. При цьому підсилюється зовнішнє вираження почуттів за допомогою міміки та жестів [6, с. 100].

Звідси випливає доцільність використання на заняттях з постановки голосу методу прослуховування вокальних творів у виконанні кращих співаків світу за допомогою мультимедіа.

медійної дошки, фонозапису, відеофільмів, комп'ютерних програм. Після чого важливим є колективне обговорення виконавських інтерпретацій, аналіз якості звучання, прийомів, які були використані співаком для передачі певного образного змісту твору. Таке методичне коментування дає можливість порівняти інтерпретації і вибрати власну. Разом з тим, на шляху до розвитку виконавської культури слід виховувати власну волю, прагнення до успіху. Тому в процесі вокальної підготовки важливим методом є «створення ситуацій успіху».

Як своєрідну підготовку до майбутньої музично-педагогічної та виконавської діяльності вчителя музики рекомендуємо використовувати концертно-виконавську практику студентів у межах ВНЗ. Система такої практики включає наступні форми діяльності: звітні концерти класу; академічні концерти, іспити, заліки відповідно до навчальних планів; участь у конкурсах вокалістів, загальних тематичних лекціях-концертах, святкових концертах ВНЗ тощо. Майбутні вчителі, виконуючи вокальний твір, набувають досвіду психологічного загартування та естрадного спокою, володіння артистичними вміннями. Студенти усвідомлюють, що всі ці компоненти майстерності вокаліста необхідні йому для головної мети - успішного, ефективного спілкування з музичним твором і слухачем, відчуття себе посередником між ними. Тобто від усвідомлення себе партнером у творчому ланцюгу, від уміння розуміти твір, подати його, залежить рівень сприйняття слухача, можливість зачепити найтонші струни його душі, вплинути на його емоційно-почуттєву сферу та на творче осмислення вокального твору. Адже відомо, що «виконавське мистецтво відрізняється від будь-яких інших видів художньої діяльності, насамперед, тим, що пропонує не лише результат діяльності, але й сам процес творчості – співак є одночасно і творцем, і матеріалом, з якого створюється вокально-сценічний образ, і кінцевим результатом – предметом творчості» [3, с.301].

Означене дає підстави стверджувати, що вокальна підготовка має максимально сприяти розвитку творчої самостійності, виконавських здібностей, підвищенню мотивації самовдосконалення, розширенню виконавського тезаурусу, формування ціннісних уявлень про вокальне мистецтво, а тому і художньо-творчого розвитку студентів, що вкрай необхідно для здійснення майбутньої соціокультурної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Большой толковый психологический словарь. Т.2 М.: ООО «Издательство АСТ», Вече, 2001. – С. 336.
2. Василевська-Скупа Л.П. Формування комунікативної компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва: [монографія] / Л. П. Василевська-Скупа. — Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2014. — 208 с.
3. Гребенюк Н. До проблеми формування виконавської творчості у співаків // Науковий вісник Нац. муз. акад. Укр. ім. П.І. Чайковського: Серія: Музичне виконавство. Вип. 18. – К.: НМАУ, 2001. – С. 217-231.
4. Дмитриев Л.Б. Основы вокальной методики. – М.: Музыка, 1963. – 546с.
5. Згурська Н.М. Формування музично-виконавської культури майбутнього вчителя : Автореф. Дис. канд. пед. наук: 13.00.02 / Н.М. Згурська; Нац. пед. ун – т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2001. – 16с.
6. И. Коррадетти о мастерстве вокалиста // Вопросы вокальной педагогики - Вып 5.- Изд. «Музыка» Москва. 1976г с.91.
7. Каган М. С. О месте искусства в жизни школы / М. С. Каган // Искусство в школе. – 1992. - № 1. – С. 11- 19.
8. Кравцова Н.Є. Модернізація сучасної музично-педагогічної освіти: перспективи, потреби / Сучасний контент професійного розвитку менеджерів освіти в умовах глобальних викликів та реформ : [монографія] / Н.Є. Кравцова.- Миколаїв: Видавець Ємельянова Т.В., 2017, С.111-128.
- 9.Отич О.М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: теоретичний і методичний аспекти: Монографія О.М. Отич; за наук. Ред. І.А.Зязюна. – Чернівці: Зелена Буковина, 2009. – 752с.
10. Рудницька О.П. Музыка і культура особистості: Проблеми сучасної педагогічної освіти. – К.: ГІМН, 1998. – 230с.
11. Юцевич Ю.Є. Теорія і методика формування та розвитку співацького голосу: Навчально-методичний посібник для викладачів і студентів, учителів шкіл різного типу. – К.: ІЗМН, 1998. – 160с.